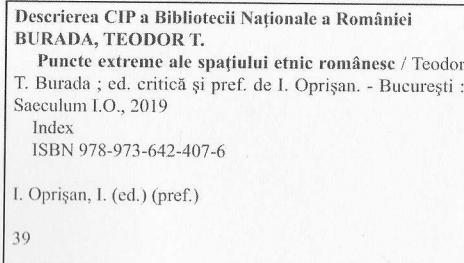

Coperta I: Instantaneu fotografic dintr-una din ultimele călătorii ale lui Teodor T. Burada – „spre Ierusalim“. Detaliu.

Coperta II: Portret de tinerețe. Proaspăt licențiat în Drept, la Paris.

ISBN: 978-973-642-407-6

© Toate drepturile sunt rezervate Editurii SAECULUM I.O.

Teodor T. Burada

PUNCTE EXTREME ALE SPAȚIULUI ETNIC ROMÂNESCU

Ediție critică și prefață de I. OPRIȘAN

Editura SAECULUM I.O.
București 2019

Wankel, M., 304
 Weigand, Gustav, 213
 Witzenz, Ioan, 270
 Wondrich, Giorgio, 326
 Wstelki, Ilco, 243

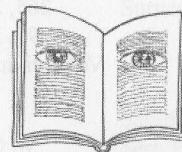
X

Xilas Fuciagi, Constantin, 213

Z

Zamu, Anton, 133
 Zancu, Ion, 134
 Zădrescu, Anton, 128

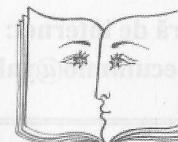
Zălescu, familia, 124
 Zeroti, Lorenzo, 137
 Zerotina, Karel Ze, 26, 245
 Zetz, Francisco, 256, 257, 258
 Zgolea, Ion, 128
 Zgrablic, Andrei, 128
 Zolotas, Gheorghe, 83
 Zovici, Valentin, 125
 Zovici, Martin, 123
 Zubrzyki, Dionis, 265
 Zveci, Bartolo, 127
 Zveci, Matei, 128
 Zychlinski, Louis, 306
 Zypetès, rege la Bithiniei, 199

AGASIS 100 ANI DE LA SPĂȚIULUI ROMÂNESC

PEI - XIII. Cum am făcut o mărăcine în mijlocul unui război el creștește	161
ESS - În demnitatea românilor din Transilvania. În județul Hunedoara	163
KCS - XIV. Cum am susținut o mărăcine în mijlocul unui război el creștește	165
MCS - XV. Cum am făcut o mărăcine în mijlocul unui război el creștește	167
EAS - de la Salomie spre Rosmira și în mijlocul unui război el creștește	169
PEC - Preoțele și lemnul în mijlocul unui război el creștește	171
Cuprins	
<i>Limitele extreme ale spațiului etnic românesc</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	13
Întinderea neamului românesc	15
O călătorie în Dobrogea	44
O călătorie în satele moldovenești din gubernia Cherson (Rusia) ..	54
Cercetări despre școlile românești din Turcia (Fragmente)	68
O călătorie în satele românești din Istria.	119
Introducere	119
Schiță geografică și istorică	120
Călătoria prin sate	121
Călătoria prin orașe	137
Impresiuni generale	138
Tipul și portul lor	141
Datini	142
Danțurile	148
Instrumentele de muzică	149
Numărul românilor din Istria	151
Dialectul romano-istrian	154
Lupta de conservare	159
Încheiere	167
<i>Anexe</i>	168
Istro-români, de Gh. Asaki	168
O scrisoare a lui Ioan Maiorescu	170
Încercarea bibliografică pentru Istria, de V. A. Urechia	175
Despre râmleni sau vlahii din Istria, de Anton Covaci	183
O poveste din Rovigno oraș din Istria	186
Două rugăciuni din insula Veglia	188
Despre români din Istria, de Anton Covaci	189
O scrisoare a lui Gh. Asaki din 1846	192
Încercare de a aduce copia la învățătură în România	193

O călătorie la români din Bithinia	199
Români din Asia-Mică. Relațiiune de călătorie	223
O călătorie la români din Moravia	228
Cercetări despre români din Insula Veglia	254
O călătorie la români din Silezia austriacă	263
Rămășițe românești în Galitia. [Scrisori către George I. Lahovari]	276
Rămășițe românești în Galitia [Comunicare științifică]	279
Biserica ortodoxă română cu hramul „Sf. Gheorghe“ din Lemberg	293
Secțiunea valahă de la expoziția etnografică din Praga (1895)	301
O călătorie la români din gubernia Kamenitz-Podolsc (Rusia)	307
O călătorie la vlahii (români) din Kraina, Croația și Dalmatia	322
Conocăria și Iertăciunea la nunțile românilor din Basarabia	336
O colonie de vlahi în Arabia	334
 ADDENDA. Amintiri	351
I. Cum am descoperit inscripția lui Ștefan cel Mare de la biserica Sf[ântul] Ioan din Vaslui	351
II. Cum am fost arestat în Rawa-ruska (Galitia)	355
III. Cum eram să mă încă înec în Marea Neagră la podul de la portul din Varna (Bulgaria)	359
IV. Cum am fost arestat în comuna Durlești din Basarabia (Rusia)	362
V. Cum am izbutit să văd jucând pe vlahii (români) din comuna Susnevizza (Istria)	364
VI. Ce se credea despre zidirea bisericii din satul Șipotele	366
VII. Cum am fost arestat în Fiume (Ungaria)	368
VIII. Cum am auzit <i>Deșteaptă-te române</i> în comuna Moloviște (Macedonia) și Apostolul cetit românește în biserică de acolo	372
IX. Cum am fost arestat în comuna Straja (Bucovina)	376
X. Cum am fost pus în carantină în stația drumului de fier Zibefce (Turcia)	377
XI. Cum am fost arestat în Astacos (Grecia)	380
XII. Cum am fost trântit de vânt, în drumul meu, de la orașul Albona la portul Rabaz din Istria	383

XIII. Cum am fost oprit în Roma de a arăta cauza deznaționalizării vlahilor (românilor) din Istria	386
XIV. Cum am susținut că pisticoșii din Bithinia (Asia Mică) sunt de origine valahă	387
XV. Cum am fost trântit într-o băltoacă de un asin în drumul de la Salonic spre muntele Athos	389
<i>Note și comentarii</i>	392
<i>Indice de nume</i>	402

prea stufoase, le-am fragmentat, înlocuind punctul și virgula puse de autor, cu punct. S-au păstrat, în schimb, toate formele specifice de limbă, cu parfum regional, moldovenesc.

Am unificat, de asemenea, trimiterile, numele de persoane și localități.

Câteva imagini fotografice au fost reproduse după lucrarea domnului Viorel Cosma, *Teodor Burada. Viața în imagini*. Îi exprimăm toată gratitudinea.

Prin toate acestea, ne-am străduit să facilităm accesul cititorului spre ideile și sentimentele atât de actuale – în multe privințe – ale autorului, spre ceea ce, după opinia noastră, reprezintă opera sa esențială.

I. OPRİŞAN

Maria Isăcescu-Burada (1812-1886), mama etnografului.

ÎNTINDEREA NEAMULUI ROMÂNESCU

Cercetarea regiunilor locuite actualmente de români, sau care au fost locuite în timpuri mai vechi, și în care astăzi se mai păstrează urme ale vechilor lor locuitori de origine română, trebuie să ne intereseze pe noi mai cu deosebire.

Cercetările de felul acesta ne pot arăta până unde se întinde astăzi neamul românesc și, în același timp, ne învață cât a fost el de întins în vremurile trecute, și cum mai multe părți din el, s-a[u] topit în decursul veacurilor, îmbrăcând forme străine de a fi, și pierzându-și caracterul său propriu românesc.

Când se vede că popoul român avea, altă dată, o putere de răspândire atât de mare, încât după ce umpluse țările sale de baștină, mai radia și departe peste hotarele lui, pe de o parte, până în Bithinia (Asia), pe de alta, până la coastele Mării Adriatice, iar în sus, până spre Podolia, Galitia și chiar în Moravia, și până de cealaltă parte a râului Bug din Rusia, ne facem o altă idee despre însemnatatea corpului etnic ce astăzi este atât de redus. Această priveliște tristă a unor frați ce au devenit străini, să nu ne facă, oare, a ne teme că și alte părți vii ale corpului nostru, să ajungă cândva în aceeași stare?

Noi credem că nimica nu e de natură să încearde mai mult lupta, pe care români o duc astăzi pentru naționalitatea lor, decât vederea acestor părți ale neamului lor, devenite străine și nefolositoare pentru ei. Si dacă mai târziu acele locuri locuite de români au fost înghițite de valurile cotropitoare a popoarelor de alt neam, aceasta se datorează numai cât sporirii neconitenite a elementelor străine, care tot creșteau împrejurul malurilor românești, pe când acest element nu putea să-și împrospăteze puterile de nicăirea, neavând nici un sprijin de la frații lor. De aceea, a trebuit, de la o vreme, să slăbească în lupta pentru existență și să se piardă în sânul elementelor de alt neam.

Dar chiar acolo unde s-a confundat în alte popoare, energica vitalitate a poporului român a lăsat întotdeauna urme văzute, ale fostei lui existențe.

Pentru ca să vedem puterea de întindere a neamului românesc, vom arăta aici pe scurt, în chip geografic, toate regiunile pe unde ei se află împreștiati, regium pe care le-am cunoscut și cercetat.

Dacă trecem Prutul, intrăm în *Basarabia*, cu capitala Chișinău. Această țară se cuprinde între Prut și Dnistru, și se întinde la nord, până la poalele Carpaților, iar la sud până-n Marea Neagră.

Basarabia, care făcea parte din Moldova, a căzut, la anul 1812, sub stăpânirea Rusiei. A[u] trecut de atunci 90 de ani, și români, care acolo se numesc *moldoveni*, au rămas credincioși neamului lor. Până-n ziua de astăzi ei nu vorbesc altă limbă decât cea românească, nu se roagă lui Dumnezeu decât în limba părinților lor, păstrând în totul credințele, dătinele și obiceiurile strămoșilor lor. Tot din fluier, ciobanul zice cu drag doina noastră românească, și tot buciumul lui se aude răsunând prin codri.

Basarabia are peste 1.600.000 locuitori, din care aproape 900.000 sunt români.

Din Basarabia, dacă trecem Dnistrul, intrăm în *gubernia Cherson* (Rusia), cu capitala cu același nume. Acolo găsim o mulțime de sate locuite de români, numite *sate moldovenești*, ca: *Iasca*, *Mălăești*, *Grădinița*, *Troițca*, *Floarea*, *Tei*, *Coșarca*, *Slobozia*, *Buturu*, *Perperița*, *Goiana*, *Siclia*, *Coroana Cioborzeni*, *Speia*, *Garagaci*, *Tașlîc*, *Doroțcaia* și altele multe; *Voznicensca* pe râul Bug, apoi *Tașina*, *Berezina*, *Boldana*, *Moldavca*, *Cantacuzena*, sat înființat, pe la anul 1790, de către boierii Ioan și Neculai Cantacuzino, *Plosca*, *Murata*, în apropiere de Dubasari; mai avem *Mîndrova*, spre drumul de la Tiraspol, *Vasiliefcă*, și altele multe.

Pe lângă orașul Cherson, mai sunt încă o mulțime de sate moldovenești, anume: *Târgu-Frumos*, *Roșcova*, *Vizireni*, *Solona*, *Sărbuca*, *Horbuzanca*, *Lizahora*, *Odesa Nouă*, *Gaspareuca*, *Teodorovca*, *Alexandrovskă*, *Constantinovca* și altele.

În apropiere de orașul Elisabetgrad, avem comuna *Folosea*, a cărei nume arată originea neamului locuitorilor ei.

Tot în apropiere de acest oraș, se găsesc colonii de români, numiți pe acolo *moldoveni*, împreștiți prin mai multe sate, care, pe lângă nu-

mele satelor, se mai numesc încă și: *roata I*, *roata II*, *roata III*, și aşa mai departe până la *roata XII*.

Moldoveni au fost și în Odesa, în număr mare: și până-n ziua de astăzi o parte a acestui oraș, se numește *makalaoa moldovanca*.

Un însemnat număr de români se mai află și în orașele: *Tiraspol*, *Grigoriopol*, *Ocna*, *Dubasari*, *Pavlovka*, *Ananiev*, *Ovidiopol*, *Maiafd*, *Bobrineț*, *Balta* și altele.

În această gubernie, numărul românilor, care și pe acolo se numesc tot moldoveni, trece peste 210.000. Ei nu numai că și-au păstrat naționalitatea lor neatinsă în obiceiuri, dătine și moravuri cu a poporului nostru, dar, din contra, ei încă au românizat pe rutenii care s-au amestecat printre ei.

Din gubernia Cherson, dacă trecem în gubernia *Camenitz-Podolsc*, cu capitala cu același nume, tot dincolo de Dnistru, mai spre nord, aflăm iarăși o mulțime de sate, numite tot *sate moldovenești*, și anume: *Ruda*, *Rogozna*, *Ușița*, *Pogoreni*, *Lipcianii*, *Ocnita*, *Camenca*, *Bușa*, *Roșcov*, *Sărăței*, *Botoșani*, *Chetrosu*, *Coșnița*, *Răbnița*, *Grușca*, *Lescovăț* și altele multe.

Și în această gubernie, elementul românesc și-a păstrat limba și obiceiurile poporului nostru. Numărul românilor, care și aici se numesc tot *moldoveni*, trece peste 42.000.

S-ar părea că așezările românilor, și cu deosebire acele din gubernia *Camenitz-Podolsc*, își au originea de pe timpul lui Duca Vodă, în a treia sa domnie, la anul 7187 (1678); căci acest Domn, după cum ne spune cronicarul Neculai Costin, primise de la împărația turcească, și „*hatmania la Ucraina, dându-i-se buzdugan acestei țări*“ De unde apoi el se intitula: *Gospodar zemli moldavskoi i zemli Ukrainskoi*. Tot ceea ce cronicar ne spune, că, Duca Vodă s-a dus tot în acest an (1679), la *Nemirova*, cu „*multe gloate*“, și au zidit casă la *Pestere*, lângă râul Bug.

Mai sunt și alte sate, care, deși au nume curat slavone, se află în ele însă mulți români.

Pe lângă orașul Camenitz-Podolsc, sunt șapte sate românești numite *roata I*, *II*, *III*, *IV*, *V*, *VI* și *VII*, precum sunt numite și satele de pe lângă orașul Elisabetgrad.

Această populațiune română, așezată dincolo de malul stâng al Nistrului, în aceste două gubernii, trebuie deosebită de coloniile de români, care se află în alte părți ale Rusiei, și care au fost strămutate în timpuri mai apropiate.

În gubernia Orel, încă se află români, aduși acolo de către prințul Dimitrie Cantemir în orașul Dimitrovka.

Asemenea, se află mulți români și în gubernia Ecaterinoslav. Numărul lor trece peste 26.000.

Tot astfel se mai află români împrăștiați prin Crimeea, și chiar până prin Caucaz, împrejurul Cutaișului și a Taurisului, unde numărul lor trece peste 7000, veniți acolo din Hotin și din Orhei.

În biserică Sf. Ioan din Camenitz-Podolsc, capitala acestei gubernii, se află mormântul lui Ionașcu, fiul Visternicului Simion Stroici, care mori în anul 7120 (1612). Tot în acea biserică, se află și mormântul lui Ioan Rudolf Cantacuzin, mort în anul 1761, coborâtor a[!] împăratului bizantin Ioan Cantacuzin, și fiul domnului Valahiei, Ștefan Cantacuzin.

În toate aceste sate, numite *sate moldovenești*, care sunt o continuitate a satelor din Basarabia, locuitorii au un caracter românesc pe deplin. Aceasta se datorează, în mare parte, și faptului că românii nu se căsătoresc cu vecinii lor ruteni, decât foarte rar. Această mândrie română se vede păstrată ca prin instinct de români de acolo. Ea a fost scutul nostru de apărare cel mai puternic, în contra influențelor străine.

Cântecele populare, obiceiurile, datinile, moravurile au rămas la ei neschimbate până-n ziua de astăzi, ca și la noi. Limba [pe] care o vorbesc înfățoșează toate caracterele felului de vorbire a[!] moldovenilor, aşa d[e] e[xemplu]: ei nu pronunță cuvintele *cerc*, *cinci*, *cine*, ci mai alene, ca și moldovenii, precum: *șerc*, *șinci*, *șine*; asemenea pe v, înainte de *i* și *e*, îl pronunță ca *ji*, aşa: *vițel*, *vita*, *vin*, *privește*, devine la ei *jițel*, *jita*, *jin*, *prijește*. F înainte de *e* sau *i*, devine *h*, precum: *her*, *hin*, *hiere*, *hiertură*. La plural schimbă pe *p* înainte de *i*, în *chi*, precum *luchi*, *pochi*, *cochii*, *chept* etc.; pe *m* inițial îl moaie, ca în sunetul italian *gn*, aşa ei zic: *gnitropolie*, *gniere*, *gnire*, în loc de *mitripolie*, *miere*, *mire* etc.; iar pe *b* în *g*, aşa: *ghine*, *ghir*, *ghiruește* etc. De asemenea au locuitori particular moldovenilor, precum: *m'oiu duce-mă*, *vin încoa*, *măi Ghio* (Gheorghe) *und-teci*, *unde te duci* etc.

Trecând din Moldova și din Valahia munții Carpați, întrăm în *Maramureș*, *Transilvania*, *Crișiana* și *Temeșiana*, localități locuite de români, și pe care le cunoaștem mai de aproape cu toții, și unde din timpurile cele mai vechi trăiesc români. Despre acești români, nu mai e nevoie să stăruim în dovada ființării lor, fiindcă neamul românesc prin părțile lor s-a zămislit.

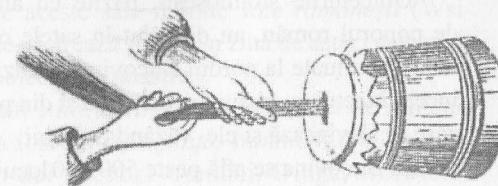

Fig. 1

Toate tendințele întrebuițate de unguri până acum, într-un mod sistematic, pentru a maghiariza pe acei peste 3.000.000 de români, ce se află în acele locuri, sunt zadarnice, și zadarnice vor rămâne întotdeauna, căci românul în veci nu piere!

Trecând acuma pe la nordul Moldovei, întrăm în Bucovina, situată între Carpați, Dnistrul de Sus și Moina, cu vechile capitale Siret și Suceava, și cu mormintele lui Dragoș și Ștefan cel Mare. Sunt 127 de ani, de când ea fu dezlipită de Moldova, căzând sub dominația Austriei la anul 1775.

Populația acestei țări pe atunci era *românească*, afară de câteva cotune din munții dinspre Galicia, locuite de huțani, și de vreo câteva familii de armeni și de evrei, de prin orașele Suceava, Rădăuți și Cernăuți.

Locuitorii de prin satele despre partea Moldovei și a Transilvaniei au păstrat neaținse obiceiurile lor strămoșești: la nașteri, la nunți, la înmormântări și la alte împrejurări ale vieții lor. Aceleași colinde la anul nou, aceeași urare cu *plugușorul* și cu *buhaiul*, instrumentul de muzică pe care-l cunoaștem cu toții și care nu se află decât numai la români (fig. 1), și altele multe.

În mâinile ciobanului din munții Bucovinei se mai află încă, *cavalul* (fig. 2), *telinca* (fig. 3), *fluierul cu dop* (fig. 4), *trișca* (fig. 5), și *buciumul* (fig. 6).

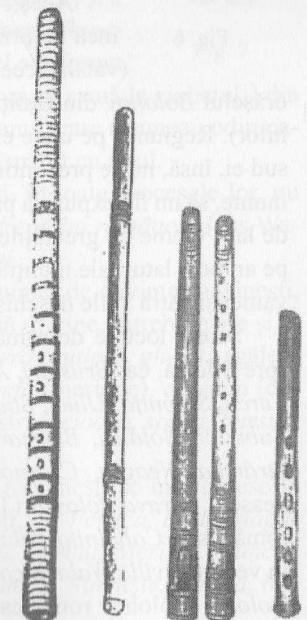

Fig. 2, Fig. 3, Fig. 4, Fig. 5

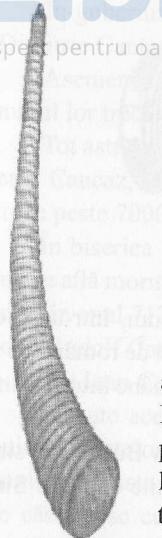

Fig. 6

Obiceiurile strămoșești, păzite cu atâta sfîntenie de poporul român, au dispărut în satele odinioară românești, situate la nordul Bucovinei, astăzi slavizate și încep, încetul cu încetul, a dispărerea și din prin alte sate, care se slavizează și ele, văzând cu ochii.

În Bucovina se află peste 500.000 locuitori, din care 220.000 sunt români.

Din Bucovina trecând înainte, intrăm în Pocuția, apoi în Galitia, unde, asemenea[a], găsim o mulțime de sate, care au fost locuite de români.

Scriitorul bizantin Nicetas Choniates vorbește, la anul 1164, despre niște vlahi, pe lângă hotarele ținutului Halici. În Galitia îi mai găsim, stăpânind un teritoriu propriu, între Principatul Halici, Volhynia și Kiev, până la Bugul de Sus, și se numeau bolohoveni, având căpitaniile lor numiți knezi.

Acești bolohoveni sunt români. Ei sunt cunoscuți încă de prin anul 1231. Numele lor derivă de la *Voloh* (valah), ceea ce se adeverește și prin documente, unde orașelul *Bolohov* din Galitia, este numit *Villa Valachorum* (satul valahilor). Regiunea pe unde ei locuiau, era apărătă de statul polon. Înspre sud ei, însă, nu se prea întindeau, temându-se că dacă se vor depărta de munte, să nu fie expuși la prădăciunile barbarilor. Deprinzându-se, însă, de la o vreme cu greutățile traiului, ei începură a se scoborî cu încetul pe ambele laturi ale munților Carpați, întinzându-se către văile Transilvaniei și către văile deschise înspre Dunărea și Marea Neagră.

Satele locuite de români se întindeau dincolo de Cracovia, până spre Silezia, ca: *Brusturi*, *Acrișor*, *Runguri*, *Şesuri*, *Ferescul*, *Bobârca*, *Furca*, *Stupnița*, *Ulici*, *Stupoșani*, *Banița*, *Breaza*, *Gropeni*, *Moldovăț*, *Bubulici*, *Bolduri*, *Brumari*, *Brânză*, *Petreanca*, *Poaina*, *Lupoșanca*, *Strâmba*, *Neagra*, *Crasnoiala*, *Camionca-Volosca* (Camionca românească), *Tirava-Volosca* (Tirava românească), *Crolic-Voloschi* (Crolic românesc), *Cobâlnița-Volosca* (Cobâlnița românească), *Lodinia*, numit în vechime *villa Walachica*, satul *woloski-selo* (sat românesc), *Bolohov woloski* (Bolohov românesc), cu deosebire de *Bolohov ruski* (Bolohov rusească), *Crolic woloski* (Crolic românesc), cu deosebire de *Crolic Polski* (Crolic leșesc), ce este în apropiere de Crolic woloski, și altele.

PUNCTE EXTREME ALE SPAȚIULUI ROMÂNESCU

În toate aceste sate numite *sate românești* (Wsi Woloski), se păstrează și până-n ziua de astăzi cele mai multe din obiceiurile noastre.

După cât știm, cel întâi sat întemeiat de români în Galitia a fost satul *Stupnița*, în anul 1380. În acel sat locuiau doi voevazi români, Dinga, *Woiwoda Walachomm* (Voievodul românilor), în anul 1390, și Iuria, *Woiewoda Walachorum* în anul 1392.

Locuitorii acestor sate românești, astăzi slavizate, aveau biserică lor, greco-orientală românească, și erau mai cu deosebire ciobani.

Ei erau voinici și îndrăzneți, muncitori și avuți.

Turmele de oi ce aveau erau numeroase, cașul, ce făceaui acești ciobani, era vestit și se numea *sir woloshi* (caș românesc), nu mai puțin și brânza ce o făcea era renumită, și se numește și până-n ziua de astăzi, în toată Galitia, *brânză woloska* (brânză românească) și e foarte căutată de popor. Fluerul la ei se numește *flueara*. În părțile despre munții Transilvaniei, el are forma fluierului gemanat ce se găsește și la noi, mai cu samă la ciobani[i] din Vrancea (fig. 7). Atât cimpoiul, cât și buciumul, care răsuneau odinioară prin codrii și munții Galiei, astăzi au dispărut cu totul.

Toți locuitorii de prin satele românești, în toate procesele lor, nu puteau fi judecați decât numai pe temeiul *dreptului românesc* (Jus Walachicum) și înaintea *tribunalelor românești*.

În graiul locuitorilor, găsim un mare număr de cuvinte românești, unele derivate din latinește, iar altele de altă origine, întrebuințate și la noi, ca: *brânza*, *jintița*, *urda*, *zer*, *salaș*, *putera* (*putină*), *gheleta* (găleată), *claga* (chiag), *strunca* (strungă), *merenda* (merinde), *colenda* (colindă), *fluiera* (fluier), *fota*, *capestra* (căpăstru), *cioara*, *spuza*, *bursuc*, *buhai*, *vacar*, *ciocan* etc.

Asemenea, un mare număr de cuvinte românești se mai găsesc la râuri, văi, podișuri, șesuri și la alte localități, ca: *Petrica*, *Deal*, *Măgu-ra*, *Mălin*, *Vara*, *Tomnatic*, *Săpătura*, *Plaiu*, *Cerbul*, *Merișor*, *Muncel*, *Secul*, *Tapul*, *Cocoș*, *Arșița*, *Rotundul*, *Strâmba*, *Rimniște*, *Senina*, *Rădăcină*, *Corni*, *Brusturi*, și altele multe.

Si până-n ziua de astăzi numele și prenumele ce au locuitorii, le găsim că sunt, ca și acele ce au locuitorii noștri, ca: Basarab Vasile,

Fig. 7

Buzdugan Mihail, Boțan Ioan, Bogos Dimitrie, Balica Simion, Bădă-
rău Iosif, Buzan Vasile, Buhai Daniil, Gavrilăs Ioan, Gălușcă Mihail,
Boșii Dimitrie, Luchian Mihail, Tiron Teodor, Handoca Matei, Cișman
Vasile, Iarca Simion, Traian Mihai, Cerni Mihail, Crudofost Ioan, Ivaș-
cu Ioan, Peleș Ioan, Pilat Constantin, Româniță Alexandru, Chindă
Andrei, Ghiuju Ioan, Coșar Ilie, Curca Alexie, Cățel Dimitrie, Cobzei
Nicolai, Cocicubei Ioan, Moisei Nichita, Ogar Iacint, Ostaș Grigore,
Roman sin Iosif, Vasile sin Nicolai, Ștefan sin Mihail, Ciuma Ștefan,
Tap Grigore, Turtă Mihail, Măsură Teodor, Gura Dimitrie etc.

În Lemberg, numit de leși *Lwow*, capitala Galitiei, se află biserica cu hramul Adormirei Maicii Domnului, una din cele mai frumoase, și care se numește de popor și până în ziua de astăzi: *Cerkwa Woloska* (biserica românească). Din inscripțunea slavonă, ce stă înăuntru bisericii, se vede că domnul Moldovei Miron Barnowski, a dat ajutorul său, spre a săvârși această biserică, în anul 1629.

Tot în Lemberg, se mai află o altă biserică, cu hramul Sf. Paraschiva, zidită de domnul Vasile Lupu Vodă, la anul 1644 (fig. 8). Această biserică n-a fost cunoscută la noi, eu, pentru prima dată, am căutat să o zugrăvesc și să o dau la lumină. În aceste două biserici ortodoxe, se slujea în românește. Astăzi ele sunt unite și se slujește în limba slavonă.

Fig. 8

PUNCTE EXTREME ALE SPAȚIULUI ROMÂNESCU

În biserica *Cerkwa Woloska* precum și în biblioteca acelei biserici, se află o mulțime de odoare bisericești: un epitrahil dăruit bisericii de Vasile Lupu Vodă, la anul 7151 (1643); un felon pe care stă cusut cu aur pe catifea 12 apostoli cu Iisus Hristos și gherbul lui Barnovski Vodă; o cruce de lemn însășiând răstignirea lui Hristos, dăruită bisericii, de Miron Barnovski Vodă, la anul 1633, o cruce mică de lemn, iscusit lucrată, dăruită bisericii, de voievodul Moldovei Ieremia Movilă, apoi portretul Mitropolitului Dosoftei, portretul lui Petru Movilă etc. precum și un mare număr de manuscrise, hrisoave și cărți vechi, de cea mai mare valoare istorică și literară pentru noi.

În biserica mitropolitană unită, Sfântul Gheorghe, a rutenilor, se află mitra mitropolitului Dosoftei, încărcată de diamante și alte pietre prețioase, cu care și până în ziua de astăzi, la Paști și la alte sărbători mari, se slujește de mitropolitul acelei biserici. Tot acolo se mai află și o cruce, mare, înfrumusețată toată cu pietre scumpe, făcută pentru Radu Buzescu, în anul 1603 (duse aceste odoare, de mitropolitul Dosoftei, de la mitropolia din Suceava).

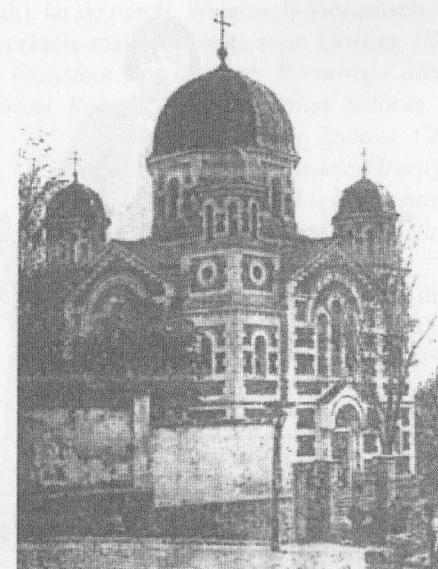

Fig. 9

Astăzi, în Lemberg nu se află altă biserică ortodoxă în care să se facă serviciul dumnezeiesc în limba românească, decât biserică cu hramul Sfântul Gheorghe, care s-a început a se zidi în ziua de 22 septembrie 1897, și s-a sfîrșit în ziua de 14 octombrie 1901. Ea e foarte frumoasă, zidită în stil bizantin, (fig. 9).

În apropiere de Lemberg, se află orașul Zoliev. Acolo, în monastirea unită a Bazilianilor, cu hramul nașterea lui Iisus Hristos, se păstrează un epitaf, făcut și dăruit la anul 1428 de Alexandru Voievod, pe când Macarie era Mitropolit [al] țării Moldovei.

Satele pe care le-am văzut odinioară locuite de români, împrăștiate de-a lungul Galiției, nu s-au oprit aici, ci, continuitatea lor s-a întins mai departe, trecând în Silezia austriacă, pentru ca să ajungă în Moravia, unde se și înfundă.

Din Galiția trecând prin orașul Biala, ajungem în Silezia, apoi, mergând înainte spre Teschen, capitala acestei țări, aflăm împrejurul acestui oraș, o mulțime de sate locuite odinioară și ele de români, ca: *Bistrița, Ropita, Libița, Leșna, Vendrinia, Ligotca, Punicov, Trijinița, Mistrovița, Drjisghilov, Goleșov, Godrișov* etc.

Locuitorii acestor sate, numiți și până în ziua de astăzi *vlahi*, erau, în cea mai mare parte, ciobani, veniți, fie din Transilvania, fie din Mol-

Fig. 10

PUNCTE EXTREME ALE SPAȚIULUI ROMÂNESC

dova, care în trecerea lor spre Moravia, au rămas, parte din ei, și prin Silezia. Ciobanii poartă opinci, cojoc (pe care-l poartă în timp de iarnă, cu mîtele în afară), cămeșă cu mânccele largi și fără guler, legată la gât numai cu niște baere de ață, ca și ciobanii noștri (fig. 10).

Fluierul la ei se numește fuiara (fig. 11).

Deși vorbesc astăzi limba polonă, totuși, din obiceiurile lor, din portul lor, din cuvintele lor românești întrebuințate în graiul lor, se vede că ei sunt din acei care au trecut din Galiția mai departe spre Moravia.

Continuitatea acestor sate românești merge mai departe, până ajunge în Moravia, anume într-o localitate numită *Vlahia*, arătată pe atlasele austriace cu numele de *Walahei*.

Eu, pentru prima dată, în anul 1894, am întocmit harta *Vlahiei* din Moravia, ce se vede la finele scriserii mele *O călătorie la români din Moravia*.

Capitala acestei localități se numește de valah, *Valasca Mezinei* (Meziriciul Valah), iar de nemți, *Walisch-Mezeritsch*.

În Vlahia, orașele mai însemnate sunt: *Crasna, Bistrița, Rosnov, Clăbuc, Vsetin, Frenstadt; iar comune: Bârnova, Calci, Perna, Hărbova, Leșna, Hovezi, Rahova, Policina, Solan, Soloneț, Zubri, Beciva, Ustri, Lescovăț, Lucova, Carlovitz, Huțisco, Visovici, Visoca, Hradișco, Vlahovița, Liptal, Lideci, Lucec, Lusna, Vsemina, Palanca, Priluchi, Siracov, Talalaci, Iasena, Hoștin, Morcov* și altele.

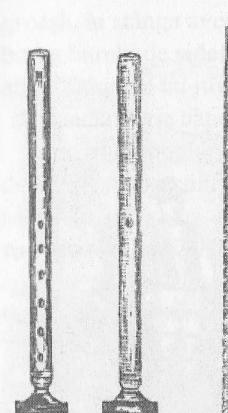

Fig. 12

Fig. 13

Toți vlahii (români), din Vlahia Morava, care trec peste 150.000, și-au pierdut limba lor strămoșească. Ei astăzi vorbesc limba cehă. Principala lor ocupație e agricultura și industria. Mare parte din ei sunt și *pastiri* (păstorii), asemănându-se portul lor cu acel al ciobanilor noștri.

Mulți cântă din *fueară* (fluier, fig. 12), unii cântă și dintr-un soi de fluier legat cu coajă de cireș fără gaure, ca și cavalul ciobanilor noștri (fig. 13).

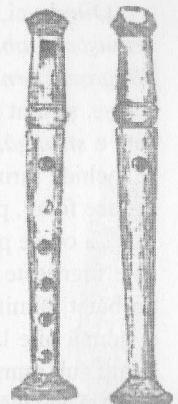

Fig. 11